ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARI PEDAGOGIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHDA NOVERBAL VOSITALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Xolmo‘minova Bahora Abdujalolovna
Jizzax viloyat pedagogik mahorat markazi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari faoliyatida noverbal vositalarning, ayniqsa, mimika, pantomimika, haptika kabi vositalarning pedagogik jarayonni boyitishdagi o‘rni yoritilgan. Noverbal muloqot uslublari orqali ta’sirchanlik, o‘quvchilar bilan ishonchli aloqa va sinfdagi ijobiy muhitni shakllantirish masalalari tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: Noverbal muloqot, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi, pedagogik faoliyat, mimika, pantomimika, haptika, o‘qituvchi kompetensiyasi, emotsional aloqa.

В данной статье освещается значение невербальных средств, таких как мимика, пантомимика и хаптика, в профессиональной деятельности будущих учителей начальных классов. Анализируются возможности формирования позитивного общения, доверительных отношений и эффективной педагогической коммуникации.

Ключевые слова :Невербальная коммуникация, учитель начальных классов, педагогическая деятельность, мимика, пантомимика, хаптика, профессиональная компетентность, эмоциональный контакт.

This article highlights the role of nonverbal communication tools such as facial expressions, pantomime, and haptics in improving the pedagogical activity of future primary school teachers. The study analyzes how these tools can foster trustful relationships, emotional influence, and a positive classroom environment.

Key words: Nonverbal communication, primary school teacher, pedagogical activity, facial expressions, pantomime, haptics, teacher competence, emotional interaction.

Kirish

Zamonaviy ta’limda faqat og‘zaki va yozma muloqot bilan cheklanib qolish yetarli emas. Pedagogik faoliyatda noverbal vositalar – ya’ni so‘zsiz ifoda vositalari o‘qituvchining ta’sirchanligini oshiradi, bolalar bilan samimiy va tabiiy muloqot o‘rnatishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun bu vositalarning o‘rni beqiyos, chunki yosh o‘quvchilar ko‘pincha mimika, ishora, holat va ohangni tezroq qabul qiladilar.

O‘qituvchining yuz ifodasi, tana holati, nutqdagi intonatsiyasi va jismoniy kontakt orqali o‘quvchilar bilan o‘zaro muloqotga kirishishi dars sifatini belgilaydi. Bu esa o‘z navbatida o‘quvchilarning darsga nisbatan munosabati, ishtiroki va qiziqishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining tayyorlov bosqichidanoq noverbal vositalardan foydalana olish qobiliyatini shakllantirish muhim masala hisoblanadi. Zamonaviy ta'limda faqat og‘zaki va yozma muloqot bilan cheklanib qolish yetarli emas. Pedagogik faoliyatda noverbal vositalar – ya’ni so‘zsiz ifoda vositalari o‘qituvchining ta’sirchanligini oshiradi, bolalar bilan samimiy va tabiiy muloqot o‘rnatishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun bu vositalarning o‘rni beqiyos, chunki yosh o‘quvchilar ko‘pincha mimika, ishora, holat va ohangni tezroq qabul qiladilar.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

O‘qituvchining yuz ifodasi, tana holati, nutqdagi intonatsiyasi va jismoniy kontakt orqali o‘quvchilar bilan o‘zaro muloqotga kirishishi dars sifatini belgilaydi. Bu esa o‘z navbatida o‘quvchilarning darsga nisbatan munosabati, ishtiroki va qiziqishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining tayyorlov bosqichidanoq noverbal vositalardan foydalana olish qobiliyatini shakllantirish muhim masala hisoblanadi.

Ilmiy-nazariy asoslar Mehrabianning (1971) tadqiqotlariga ko‘ra, muloqotda ma’lumotning 7% so‘z orqali, 38% ohang orqali, 55% esa tana tili orqali yetkaziladi. Bu noverbal vositalarning o‘quvchiga ta’sirchanlikdagi salmog‘ini isbotlaydi. A. Pease (1990) tana tilining inson psixologiyasiga ta’siri haqida shunday deydi: “Siz aytgan so‘zlardan ko‘ra ko‘proq sizning holatingiz va nigohlaringiz esda qoladi.” OECD (2019) ma’lumotiga ko‘ra, Yaponiya va Finlandiyada boshlang‘ich ta’limda dramatik ifoda (pantomima, teatrlashtirish) 40–60% ishtirok faolligini oshiradi.

Asosiy qism

1. Noverbal vositalar tushunchasi va turlari

Noverbal vositalar insonning og‘zaki bo‘lmagan barcha ifoda vositalarini o‘z ichiga oladi:

- **Mimika** – yuz ifodasi orqali his-tuyg‘ularni ifodalash;
- **Pantomimika** – tana harakati, imo-ishoralar orqali ma’no yetkazish;
- **Proksemika** – fazoviy masofa bilan bog‘liq muloqot shakllari;
- **Haptika** – jismoniy kontakt (masalan, yelkaga qoqish);
- **Paralingvistika** – nutq ohangi, pauzalar, talaffuzdagi intonatsiya.

Ushbu vositalar muloqotni mazmunli va tushunarli qilishda xizmat qiladi (Mehrabova G., 2019, 25-bet) [1]. Ayniqsa, yosh bolalar mimika va ishoralarni so‘zlardan ko‘ra tezroq qabul qilishadi. Shuning uchun pedagogik jarayonda bu vositalar didaktik ahamiyat kasb etadi.

2. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining pedagogik faoliyatida noverbal vositalarning ahamiyati

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi o‘z faoliyatida doimiy muloqotda bo‘ladi. Bunda noverbal vositalar asosiy rol o‘ynaydi. Misol uchun:

- O‘qituvchining quvonchli yuz ifodasi o‘quvchini rag‘batlantiradi;
- Nigoh orqali e’tibor jalb etish;
- Quloq solayotgan holatni tanasi bilan namoyish etish;
- Ishora orqali topshiriq yoki harakatga ko‘rsatma berish;
- Jilmayish orqali o‘quvchiga mehr ko‘rsatish.

Ushbu elementlar sinfdagi muhitni iliqlashtiradi va o‘quvchi-o‘qituvchi orasida ishonch muhitini shakllantiradi (Qodirova D., 2020, 31-bet) [2].

3. Noverbal vositalarni samarali qo‘llashning didaktik shartlari

Samarali noverbal muloqot uchun quyidagi shartlarga amal qilish lozim:

- **Emotsional barqarorlik**: O‘qituvchi hissiyotlarini nazorat qila olishi kerak;
- **Tabiiylik**: Harakatlar, mimikalar sun’iy bo‘lmasligi zarur;
- **Kontekstga moslik**: Holatga qarab mos ifodadan foydalanish;
- **Yosh xususiyatlari**: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilish darajasi va emotsional qabul qilish qobiliyatiga moslashtirish;
- **O‘zini baholash va refleksiya**: O‘qituvchi o‘z harakatlariga tahliliy yondashuvi zarur (Karimov A., 2021, 57-bet)[4].

4. Bo‘lajak o‘qituvchilarda noverbal kompetensiyani shakllantirish

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

Pedagogik ta’lim jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarni noverbal muloqot vositalarini anglab yetishi va ulardan amaliyotda foydalanishi uchun quyidagi usullar tavsiya etiladi:

- **Teatrlashtirilgan mashg‘ulotlar** (drama, rolli o‘yinlar): emotsiyalarni ifodalashga o‘rgatadi;
- **Videoanaliz**: dars yozuvlari orqali o‘z harakatlarini tahlil qilish;
- **Vaziyatli topshiriqlar**: ma’lum noverbal holatga javob topish;
- **Feedback asosidagi muhokamalar**: talabalar o‘zaro baholaydi (Nurmatova N., 2023, 62-bet)[5].

Bundan tashqari, amaliy mashg‘ulotlarda mimikani o‘rganish, tana tilini tushunish va uning semantik mazmunini tahlil qilish ham pedagogik tayyorgarlikda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining pedagogik tayyorgarligida noverbal vositalarni ongli va samarali qo‘llash ularning kasbiy mahoratini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Noverbal vositalar orqali o‘quvchilarda xavfsizlik, ishonch, emotsional barqarorlik kabi psixologik jihatlar shakllanadi.

Takliflar:

- ✓ Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishida noverbal vositalar bo‘yicha amaliy seminarlar tashkil etish;
- ✓ Har bir pedagogik amaliyotdan so‘ng o‘z harakatlarini videoyozuv asosida tahlil qilish;
- ✓ Pedagogik nazariy fanlarda noverbal muloqotga oid bloklar ajratish;
- ✓ O‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishida teatr va sahnalashtirish usullarini tatbiq etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mehrabova G. “Noverbal muloqot psixologiyasi”, Toshkent: O‘zRFA, 2019. – 120 b. (25-bet)
2. Qodirova D. “Pedagogik mahorat asoslari”, Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 160 b. (31-bet)
3. Allport G. “Shaxsiyat va muloqot”, Moskva: Eksmo, 2007. – 210 b.
4. Karimov A. “O‘qituvchining pedagogik texnikasi”, Samarqand: Registon, 2021. – 132 b. (57-bet)
5. Nurmatova N. “Boshlang‘ich ta’limda dramatizatsiya usullari”, Andijon: Iqtisodchi, 2023. – 95 b. (62-bet)